

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

**1-MAVZU. KORRUPSIYA TUSHUNCHASINING MOHIYATI,
TARIXIY ILDIZLARI VA JAMIYATDA NAMOYON BO'LISHIGA OID
QARASHLAR TASNIFI**

Ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari, o'quvchilari va talabalari uchun mo'ljallangan kurs

REJA:

1

Korrupsiya tushunchasi, ta'rifi va turlari

2

Korrupsiya turlari: xususiy va davlat sektoridagi korrupsiya, davlat xizmatlaridagi korrupsiya

3

Korrupsiya sabablari: iqtisodiy sabablar, ijtimoiy sabablar, siyosiy sabablar, madaniy sabablar

4

Korrupsiyaning oqibatlari

5

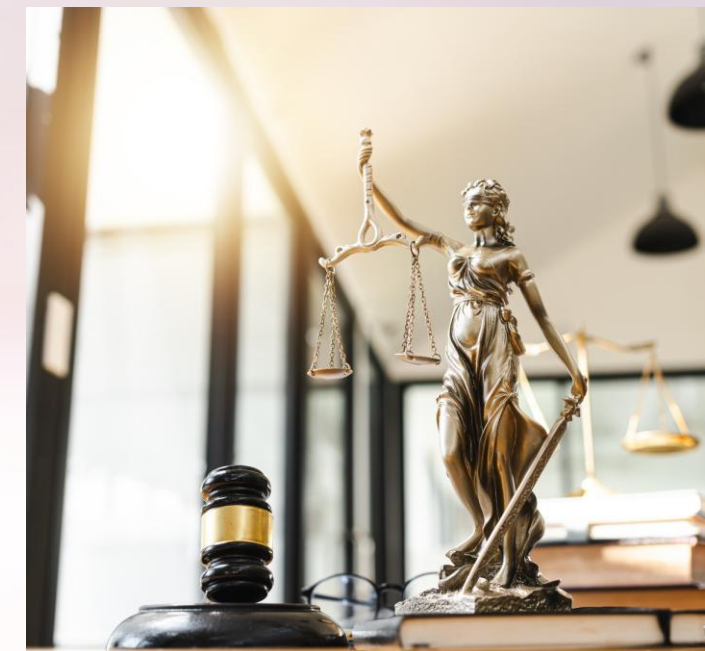
Korrupsiyani o'lchash

Korrupsiya tushunchasi

Umumiy ta'rif

Korrupsiya – shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeyidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish.

*O'zbekiston Respublikasining “**Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida**”gi qonuni, 3-modda*

Xalqaro tashkilotlarning ta'rifi

Jahon bankining ta'rifi

Korrupsiya – bu shaxsiy manfaat uchun xizmat mavqeini suiiste'mol qilish.

Transparency International ta'rifi

Korrupsiya – hokimiyatni shaxsiy manfaatlarni ta'minlash uchun suiiste'mol qilish, jamoatchilikka xizmat qilish emas.

**MILLIY QONUNCHILIK:
KORRUPSIYAVIY
HUQUQBUZARLIK
TURLARI**

Poraxo'rlik

Ta'rif

Pul yoki boshqa qimmatbaho narsalarni o'z shaxsiy manfaatlarini ko'zlab, hokimiyatni suiiste'mol qilish yoki qonunga xilof harakatlarni amalga oshirish uchun olish, berish yoki vositachilik qilish.

Mazkur tushuncha O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga ko'ra jinoyat hisoblanib, jinoiy javobgarlikni keltirib chiqaradi.

Poraxo'rlik jinoyati turlari

Pora olish

*(O'zbekiston Respublikasi
Jinoyat kodeksining
210-moddasi)*

Pora berish

*(O'zbekiston Respublikasi
Jinoyat kodeksining
211-moddasi)*

Pora olish-berishda vositachilik qilish

*(O'zbekiston Respublikasi
Jinoyat kodeksining
212-moddasi)*

Lavozimni suiiste'mol qilish

Ta'rif

Shaxsiy manfaat uchun mansab vakolatlaridan noqonuniy foydalanish.

Misol: Mansabdor shaxs o'z lavozimidan foydalanib, oila a'zolariga ishga joylashishga yordam berishi mumkin.

Bunda pul yoki qimmatbaho buyumlar asosiy vosita sifatida foydalanilmaydi, balki noqonuniy harakatlarni amalga oshirishda mansabdor shaxsning lavozimining darajasi asosiy belgi hisoblanadi.

O'zlashtirish

Ta'rif

Davlat mablag'larini yoki mulkini noqonuniy ravishda o'zlashtirish.

O'zlashtirish, shuningdek, davlat yoki jamoatchilik mulkining shaxsiy foydalanish uchun olinishi va qonuniy ravishda ishlatilmasligida namoyon bo'ladi.

Masalan, o'zlashtirish davlat mablag'larini shaxsiy bank hisobiga o'tkazish shaklida bo'lishi mumkin.

Moliyaviy firibgarlik

Ta'rif

Noqonuniy ravishda moliyaviy mablag'larni olish, o'zlashtirish, yashirish yoki kichik qilib/kamaytirib ko'rsatish.

Shuningdek, moliyaviy hisobotlarni soxtalashtirish yoki mablag'larni noqonuniy o'zlashtirish.

Masalan, moliyaviy firibgarlik soxta hujjatlar yoki noqonuniy mablag'larni o'tkazish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Davlat xaridlaridagi korrupsiya

Davlat xaridlari jarayoni iqtisodiyotning barcha sohalarida korrupsiya eng ko'p uchraydigan, agar puxta ishlangan va sifatli nazorat yo'lga qo'yilmasa, eng nozik nuqtalardan biriga aylanadigan institutlardan biridir.

Davlat xaridlarini amalga oshirish jarayonida, asosan, ikki xil turdagi jinoyatlar kuzatilishi mumkin:

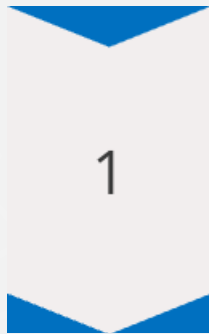
mansabdor shaxs faoliyatida yo'l qo'ygan kamomadini yashirish yoki foyda olish maqsadida xarid to'g'risidagi hujjatlarni soxtalashtirish, narxlarni asossiz oshirish;

mansabdor shaxs talabgorlarning biridan tanlovda g'olib bo'lishi uchun pora talab qilishi.

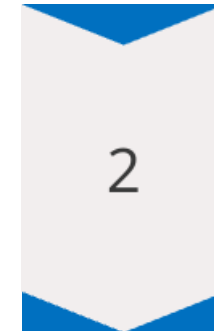

Davlat xaridlaridagi korrupsiyaning boshqa ko'inishlari

Tender jarayonini buzish

Ma'lum kompaniyalarga nohaq afzallik berish

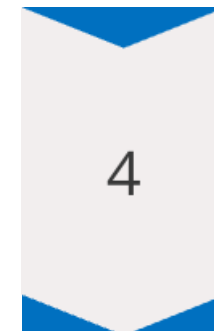
Narxlarni oshirish

Xaridlar narxini sun'iy ravishda ko'tarish

Sifatsiz mahsulotlar

Sifatsiz yoki standartlarga javob bermaydigan mahsulotlarni qabul qilish

Qayta ko'rib chiqish jarayonini buzish

Shikoyatlarni ko'rib chiqish jarayonini noto'g'ri boshqarish

Korrupsiyaning turlari

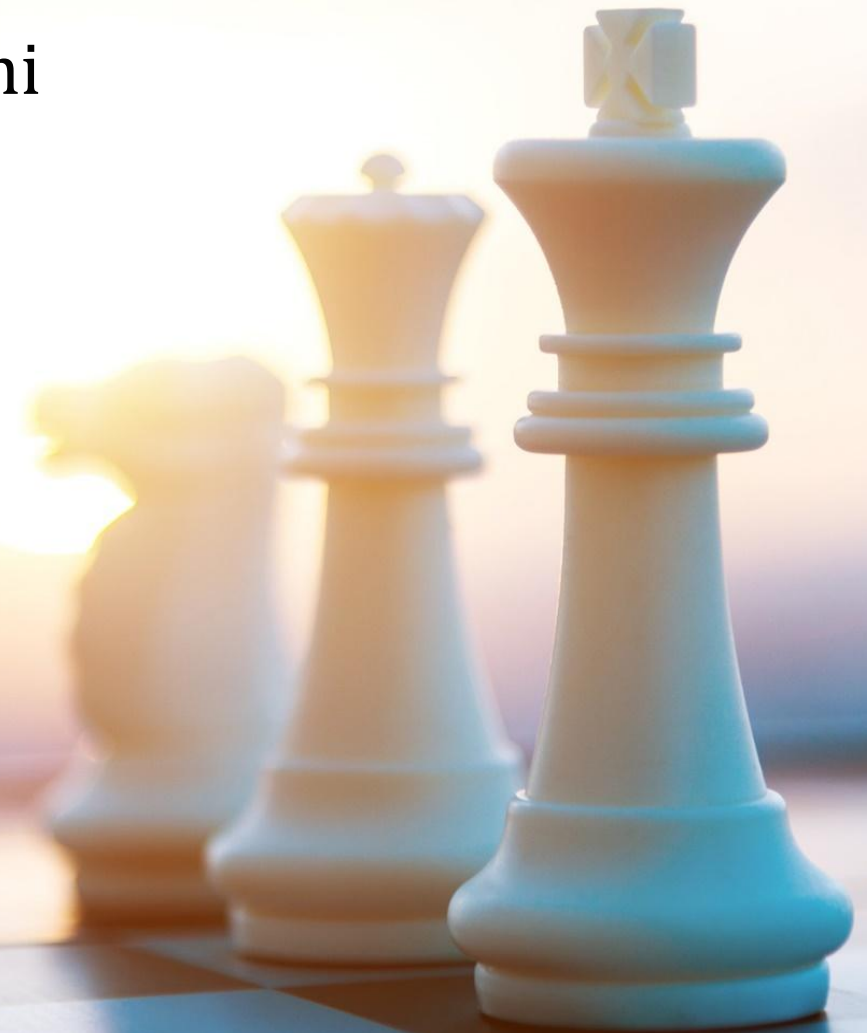
Davlat sektoridagi korrupsiya

Davlat idoralarida yuz beradigan korrupsiya bo'lib, poraxo'rlik, nepotizm yoki davlat mablag'larini o'zlashtirishni o'z ichiga olishi mumkin. Bunday korrupsiya davlat xizmatlarining sifatini pasaytiradi, fuqarolarning ishonchini yo'qotadi va mamlakatning umumiy rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

Xususiy sektordagi korrupsiya

Xususiy kompaniyalarda sodir bo'ladigan korrupsiya bo'lib, ko'pincha moliyaviy hisobotlarni soxtalashtirish, insider savdosi yoki raqobatga qarshi amaliyotlar shaklida namoyon bo'ladi. Bunday korrupsiya investorlar, xodimlar va iste'molchilarning ishonchini yo'qotishga olib keladi.

Davlat xizmatlaridagi korrupsiya

Ta'lim sohasida

O'qituvchilar va ma'muriyat tomonidan baholashda yoki qabulda nohaqlik qilish, maktab mablag'arini noto'g'ri sarflash.

Sog'liqni saqlash sohasida

Shifokorlar tomonidan "qo'shimcha to'lov" talab qilish, dori-darmonlarni o'g'irlash yoki sifatsiz dorilarni sotish.

Huquq-tartibot organlarida

Huquq-tartibot xodimlari tomonidan pora olish, jinoyatchilar bilan til biriktirish.

Soliq tizimida

Soliq inspektorlari tomonidan tekshiruvlar natijalarini soxtalashtirish, soliq to'lovchilar bilan kelishib olish.

Korrupsiya sabablari

Korrupsiyaning iqtisodiy sabablari

— Iqtisodiy notenglik

Jamiyat a'zolarining daromadidagi katta farqlar korrupsiyani rag'batlantiradi.

— Davlat xizmatchilarining past ish haqi

Yashash uchun yetarli bo'lmagan maosh qo'shimcha daromad izlashga undaydi.

— Iqtisodiy resurslarning cheklanganligi

Resurslar tanqisligi ularga ega bo'lish uchun noqonuniy yo'llarni qidirishga olib keladi.

— Monopoliyalar

Bozordagi monopol holatlar korrupsiya uchun sharoit yaratadi.

Korrupsiyaning ijtimoiy sabablari

Ijtimoiy adolatsizlik

Jamiyatdagi tengsizlik va adolatsizlik

Ta'lim darajasining pastligi

Aholi huquqiy savodxonligining pastligi

Ijtimoiy nazoratning sustligi

Fuqarolik jamiyati institutlarining zaifligi

Axloqiy qadriyatlarning yemirilishi

Jamiyatda halollik va adolat qadriyatlarining pasayishi

Korrupsiyaning madaniy sabablari

An'anaviy qadriyatlar va urf-odatlar

Ba'zi jamiyatlarda sovg'a berish va oilaga sodiqlik kabi an'analar korrupsiyaga olib kelishi mumkin. Masalan, nepotizm (qarindosh-urug'chilik) ba'zi madaniyatlarda me'yor sifatida qabul qilinadi.

Hokimiyatga munosabat

Ba'zi madaniyatlarda hokimiyat egalari so'zsiz bo'ysinish an'anasi mavjud. Bu holat korrupsiyaga qarshi turishni qiyinlashtiradi.

Jamoa manfaatlarining ustunligi

Ayrim madaniyatlarda shaxsiy manfaatlardan ko'ra jamoa manfaatlari ustun qo'yiladi. Bu holat o'z jamoasi yoki oilasi foydasiga korrupsiyaga yo'l qo'yishni oqlashi mumkin.

Vaqt tushunchasi

Ayrim jamiyatlarda "vaqt – pul" tushunchasi kuchli. Bu esa tezroq natijaga erishish uchun korrupsion usullardan foydalanishga undashi mumkin.

Korrupsiyaning oqibatlari

Korrupsiyaning iqtisodiy oqibatlari

alarning kamayishi

alij sarmoyadorlarning ishonchsizligi

Davlat budjetiga zarar

Soliq tushumlarining kamayishi va mablag'larning o'zlashtirilishi

Iqtisodiy o'sishning sekinlashuvi

Resurslarning samarasiz taqsimlanishi natijasida

Raqobatning buzilishi

Korrupsion aloqalar orqali nohaq ustunlikka ega bo'lish

Korrupsiyaning ijtimoiy oqibatlari

Ijtimoiy tengsizlikning ortishi

Boylar va kambag'allar o'rtasidagi farqning kuchayishi

Davlatga ishonchning pasayishi

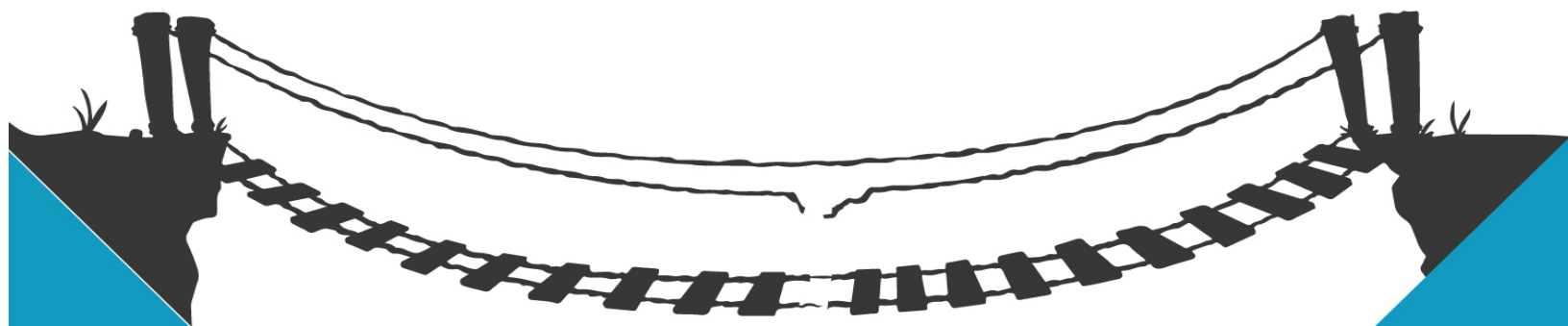
Fuqarolarning hukumatga va davlat institutlariga ishonchsizligi

Ta'lim va sog'liqni saqlash sifatining pasayishi

Ijtimoiy xizmatlar sifatining yomonlashuvi

Jinoyatchilik darajasining ortishi

Korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlarning ko'payishi

KORRUPSIYA.

**INSONLAR XAVFSIZLIGIGA
QARSHI JINOYAT!**

Korrupsiyaning siyosiy oqibatlari

Demokratiyaning zaiflashuvi

Saylov jarayonlarining buzilishi va siyosiy raqobatning cheklanishi

Davlat boshqaruvi samaradorligining pasayishi

Korrupsiya tufayli fuqarolar davlat organlariga ishonchini yo'qotadi

Xalqaro obro'ning tushishi

Korrupsiya mamlakatning xalqaro obro'siga putur yetkazadi, xalqaro hamkorlikni qiyinlashtiradi

Siyosiy beqarorlik

Korrupsiya jamiyatda norozilikni kuchaytiradi, bu esa siyosiy inqirozga olib kelishi mumkin

KORRUPSIYA.

INSONLAR FAROVONLIGIGA QARSHI JINOYAT!

Korrupsiyaning ekologik oqibatlari

Atrof-muhitni muhofaza qilish qonunlarining buzilishi

Korrupsiya tufayli ekologik standartlarga rioya qilmaslik

Tabiiy resurslarning noqonuniy ekspluatatsiyasi

O'rmonlarni kesish, noqonuniy ov qilish va boshqa tabiiy boyliklarni o'g'irlash

Chiqindilarni utilizatsiya qilish qoidalarini buzish

Xavfli chiqindilarni noqonuniy yo'l bilan chiqarib tashlash

Ekologik loyihalarning samarasizligi

Atrof-muhitni muhofaza qilish uchun ajratilgan mablag'larning o'zlashtirilishi

Korrupsiyaning rivojlanishga ta'siri

Iqtisodiy rivojlanishga to'siq

Korrupsiya investitsiyalarni kamaytiradi, resurslarning samarasiz taqsimlanishiga olib keladi va iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi.

Ijtimoiy rivojlanishni to'xtatish

Korrupsiya ta'lim va sog'liqni saqlash kabi muhim ijtimoiy xizmatlarning sifatini pasaytiradi, bu esa insoniy kapital rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

Texnologik rivojlanishni sekinlashtirish

Korrupsiya innovatsiyalarni rag'batlantirishga va yangi texnologiyalarni joriy etishga to'sqinlik qiladi.

Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishni qiyinlashtirish

Korrupsiya BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishni sezilarli darajada qiyinlashtiradi.

Korrupsiyani o'lchash

Korrupsiyani o'lchash usullari

Korrupsiyani idrok etish indeksi (CPI)

Transparency International tomonidan har yili e'lon qilinadigan indeks. Bu indeks ekspertlar va tadbirkorlarning mamlakatlardagi korrupsiya darajasi haqidagi fikrlarini o'lchaydi.

Global korrupsiya barometri

Bu so'rov odamlarning korrupsiya bilan shaxsiy tajribalarini o'rganadi. U korrupsiyaning kundalik hayotga ta'sirini ko'rsatadi.

Jahon banki boshqaruv indikatori

Bu indikatori korrupsiyani nazorat qilish, qonun ustuvorligi va hukumat samaradorligi kabi omillarni o'lchaydi.

Milliy korrupsiyaga qarshi kurashish statistikasi

Har bir mamlakat o'zining korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar, sud jarayonlari va jazolar haqidagi statistikasini yuritadi.

O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish

2017-yil

“Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi. Bu qonun korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy prinsiplarini belgilab berdi.

2019-yil

Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi. Bu organ korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha davlat siyosatini amalga oshirish uchun mas‘ul.

2020-yil

O‘zbekiston Respublikasining Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha milliy kengashi va uning hududiy kengashlari tuzildi. Kengash korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha davlat siyosatini ishlab chiqish va monitoring qilish uchun mas'ul.

2021-2025-yillar

Korrupsiyaga qarshi kurashishning milliy strategiyasi qabul qilindi. Bu strategiya korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy yo‘nalishlarini belgilab berdi.